

slovenisches Lesebuch etc. Nemško-slovenske branja etc. Herausgegeben von Johann Nep. Primitz, öffentlichem Professor der slovenischen Sprache an dem Lyceo zu Grätz (1813. 146 S. 8).“ — Brusi mu v njej dokaj gorke, a vmes sproti popravlja napake ter kaže, kako se to ali uno dobro glasi in piše slovensko. V prikaz in poduk bodi to-le:

„Die Vodnik'schen und Jarnik'schen Gedichte ehrenvoll angenommen, muss Recensent bekennen, dass er oft mehrere Seiten lesen musste, bis er auf einen durchaus echt slovenischen Satz stieß. Durchgängiges germanisieren und Soloecismen aller Art characterisieren diese Schrift. Recensent will Beispiele geben, sowohl um sein Urtheil zu begründen, als um Herrn Primitz willkommene Berichtigungen (bei seiner sichtbaren Liebe zur Muttersprache traut er ihm wirklich so viel Selbstverläugnung zu) an die Hand zu geben, und endlich, um die Ehre seines unter dem Volke auf dem Lande noch in voller Reinheit blühenden, nur in Büchern durch ungeschickte Schriftsteller verunstalteten Dialekts zu retten (S. 213)“. Po teh treh razlogih mu našteva napake gledé na nemški ali nemškutarski spolnik, na osebne in svojivne zaimke, v katerih se slovenščina lepše vjema z latinščino, na dvojino; p.: nam, te zadnje vertne vrata reci ali piši prav po slovenski: zadnje vrata na vertu ali vrata zadej na vertu; nam. skoz te velke vrata rec. pri velikih (vélikih) vratih; der kleine Valentin, slov. Tinčik, Valentinčik, der kleine freundschaftliche Josef prijazni Jožik. — „Der Begriff klein liegt ja im slovenischen schon in dem Ausgange des Wortes čik, ič, eč, ek, wozu also noch mali oder gar te mali? — Selbst das Kopitar'sche (Grammatik Seite 215): Ktiro kravo si drajši prodal, to pisano al to černo? ist nicht im Geiste unseres Dialekts (popravlja si sam); unser Landmann sagt: Ktero kravo si drajši prodal, brezo al dimo? . . On bode bogat, kakor pes rogat. . . On je zvit ko gerča. Slov. Bo bogat kakor pes rogat. . . Zvit je ko gerča. . . Ti mi naprej prideš s tvojim (svojim) življenjam kakor polž; der Stockslovene sagt: Tvoje življenje (življenje) ino pa polžje . .

Nekaj o načrtu za priroduoslovje na srednjej stopnji (3., 4., 5. šolsko leto) ljudske šole.

● neprodinosti (potapljalni zvon).

(Dalje.)

Učitelj položi knjigo na mizo in reče: G! položi na isto mesto, kjer je ta knjiga, drugo knjigo, a ne da bi prvo proč vzel! — G. Tega ne morem storiti. U. Na mesto knjige ne moremo druge položiti, ako ne vzamemo prve proč. Ponavljaj to ti in ti! — U. Vsedi se tje, kjer sedi L., T! — U. Na mesto, kjer sedi jeden učenec, se ne more vsesti

ob istem času drugi. Ponavljaj to ti in ti! — U. Postavi stol tje, kjer stoji klop, B! — U. Na mesto klopi ne moremo postaviti ob istem času stola. Ponavljaj to ti in ti! —

U. Ali moreš na mesto kacega trdnega telesa ob istem času postaviti drugo telo? R!

U. Ker ne moremo na mesto trdnega telesa ob istem času postaviti družega, pravimo trdna telesa so neprodorna. Ponavljaj to ti in ti! —

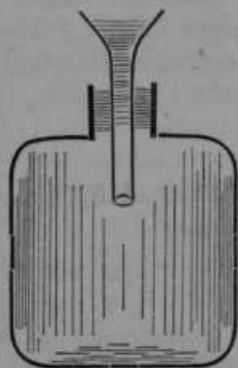
Kar je učitelj dozdal osvetlil, zbere skupaj, tako-le:

Na mesto, kjer leži knjiga, ne moremo ob istem času položiti druge; kjer že sedi človek, ne more drug sedeti; stol ne more stati, kjer je že klop. Trdna telesa so neprodorna. Ponavljaj to ti in ti!

V a j e.

Povejte še druge primere, iz katerih izpoznamo neprodornost trdnih teles! — Ali je stena neprodorna, ker moremo v njo zabiti žrebelj?*)

Poskus. Učitelj nalije polovico kozarca z vodo in prilepi na njega pri vrhu vode konec papirja. — Kako visoko stoji voda v kozarcu? M! — U. (vzame precej velik kamniček v roke in ga izpusti v kozarec.) Kaj sem zdaj storil? S! — U. Ali še stoji voda samo do popirčka? K! — U. Voda se je umaknila kamničku. Ali moreš na mesto vode dati ob istem času drugo telo? K! — U. Na mesto vode ne more ob istem času biti kamniček; voda je neprodorna. Ponavljaj to ti in ti! — U. Ako utopimo telo v kozarcu vode, ali olja, ali kake druge tekočine, stopi tekočina kviško. Na mestu tekočine ne more ob istem času biti drugo telo; tekočine so neprodorne. Ponavljaj to ti in ti.

Poskus. Učitelj postavi steklenico na mizo, obvije cev lijaka prav tesno s popirjem takó, da v vrat steklenice vtaknena, ne more zrak mimo nje iz steklenice.**) — Kaj sem utaknil v vrat steklenice? S! — U. Kaj je v steklenici? M! — M. V steklenici ni nič — U. Nekaj je pa vendar v steklenici, kar sicer ne vidimo; kaj je to? P! — U. Hočem vam steklenico z lijakom narisati. — Zdal jo pa še vi narisajte! — U. (vlije hitro vode v lijak). Ali teče voda v steklenico? E! — U. Voda

*) Netoliczka omeni na nekem mestu svoje metodiko: „Pri tej priložnosti moram omeniti, da naj bi fizikarji zastareli izraz „neprodornost“, katerega otroci težko umé, zamenjali z drugim“.

**) Ako popir nekoliko zmočiš, da se napne, potem to namero gotovo dosežeš.

ne more v steklenico, ker je zrak v njej. *) Ali je zrak tudi neprodiren? K! — U. Povej še jedenkrat, kakó smo neprodirnost zraka pokazali. R! — R. Vzeli smo lijak, obvili njegovo cev prav tesno s popirjem in jo utaknili v vrat steklenice takó, da memo lijaka ni mogel uhajati zrak; potem smo vlili hitro vode v lijak in zapazili smo, da skorej vsa voda ostane v njem. — U. Ponavljaj to ti in ti! —

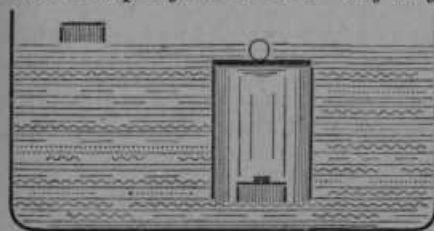
U. Zrak in drugi plini so tudi neprodirni, ker na njihovo mesto nemoremo dati obistem času drugega telesa. Ponavljaj to ti in ti! —

U. Ali so trdna telesa neprodirna? B! — U. Ali so tekoča telesa neprodirna? C! — U. Ali so plinjava telesa neprodirna? A! — U. Ali so vsa telesa neprodirna? O! — U. Ker so vsa telesa neprodirna, imenujemo neprodirnost občno lastnost. Ponavljaj to ti in ti! —

Učitelj pove vse, kar je debelo tiskano, skupaj, in pusti, da učenci ponavljajo.

Pripravljalni poskusi za potapljaljski zvon.

Učitelj postavi na mizo precej globoko posodo iz stekla, katera je deloma napolnjena z vodó. Kaj stoji na mizi? L! — Narisajmo to! **)

— U. (dane na vodo košček plute). Kaj plava na vodi? H! — U. (položi košček popirja na pluto). Kaj sem položil na pluto? A! — U. (povezne kozarec čez pluto, in ga potisne pod vodo). Kaj sem zdaj storil? R! — U. (vzdigne pazno

kozarec iz vode). Ali se je zmočil popir, ko smo potisnili kozarec pod vodo? T! — Zakaj se ni zmočil popir? P! — U. Narisajmo to kar smo storili! — U. (dane na pluto svečo in jo prižge). Kaj vidiš zdaj na pluti? Z! — U. (povezne precej veliko steklo***) čez svečo in ga potisne pod vodo). Ali še gori sveča pod vodó? T! — U. Ali je prišla voda v kozarec? G! — U. Zakaj nij prišla voda v kozarec? S! — U. Čez nekoliko časa je vendar sveča ugasnila, ali kakor pravimo zadržala se je. Sveča le toliko časa gori, dokler je v zraku kislec, nek plin. Ponavljaj to ti in ti! — U. Naredimo še jedenkrat ta poskus, da opazujemo prikazen še bolj natančneje. (Ko sveča ugasne.) Ali nij čisto nič vode v

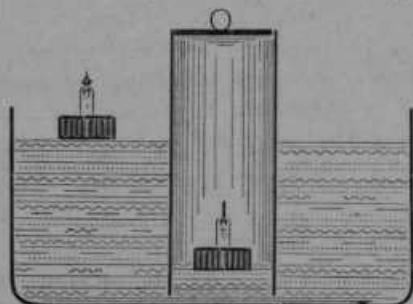
*) Ako je cev lijaka precej široka, uhaja včasih zrak iz steklenice skoz juo v mehurčkih; kedar mehurček uide, kapne nekoliko vode v steklenico. Tako kapanje gotovo dosežeš, ako steklenico malo stresneš.

**) Risanje je za zorno pouko jako važno; z njim tako rekoč sestavljamo aparate iz njihovih delov, vežemo prikazen na jedno mesto, utisnemo poočevano prav živo v spomin učenca i. t. d.

***) Ako je steklo majhno, sveča prehitro ugasne.

kozarec stopilo? (Učitelj vzdigne kozarec toliko, da je spodnji rob ravno še pod vodó.) Iz kozarca je izginilo okolo jedne petine zraka; ta del zraka je porabila sveča za gorenje in imenujemo ga kislec. Ponavljaj to ti in ti! —

U. Narisajmo to! — U. (popravlja še jedenkrat ta poskus z visokim kozarcem, zapre kozarec od zdolej sè stekleno pločo,*) ga obrne in postavi na mizo). Kaj je porabila sveča za gorenje? Z! — U. (utakne gorečo svečo, katero ima na dratu, v kozarec). Ali gori tudi sveča v ostalem delu zraka? V! — U. Ta del zraka, kateri zaduši gorečo svečo, imenujemo dušec. Ponavljaj to ti in ti! —

U. V zraku je jedna petina kisleca in štiri petine dušca. Ponavljaj to ti in ti!**)

U. Iz neprodornosti zraka si razlagamo, zakaj voda ne stopi v poveznjen kozarec, ako ga potisnemo pod vodo; pod njim se popirček na pluti ne zmoči, goreča sveča še nekoliko časa gori, potem pa ugasne, akoravno se stenj ne zmoči. Ako čez nekoliko časa vzdignemo kozarec toliko kviško, da je rob ravno še pod vodó, zapazimo, da voda v njem stoji više; izginilo je blizo jedna petina zraka. V ostalem zraku ugasne sveča. — Zrak obstoji iz dveh plinov, iz jedne petine kisleca in iz štirih petin dušca; kislec je potreben za gorenje, katero pa dušec duši. Kjer sveča ne gori, tam tudi človek ne more dihati; brez kisleca torej človek ne more živeti. Ponavljaj to ti in ti! —

Potapljalni zvon.

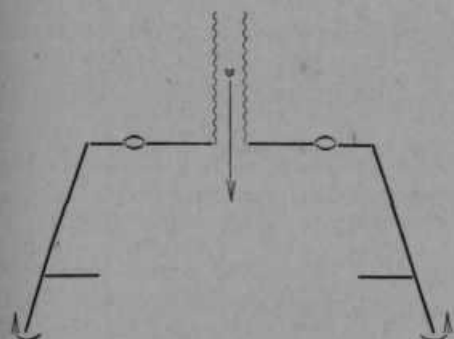
Ako bi bil kozarec tako velik, da bi se v njega mogel vsesti človek, bi v njem tudi človeka lahko pod vodo pogreznili, ne da bi utonil. Pa kaj bi se vendar zgodilo s človekom v tej posodi pod vodó, ko bi mu ne privajali čistega zraka? A! —

Naredili so tako napravo, v kateri se človek podaja na dno morja in imenujejo jo potapljalni zvon. Ponavljaj to ti in ti!

Potapljalni zvon je štirivoglata omara iz litega železa, katera je od zgorej ožja, kakor od spodej. — Ponavljaj to ti in ti! — Ta omara nima dna, ob stenah ima klopi in na vrhu luknje z močnim steklom zalepljene. — Ponavljaj to ti in ti! — Po cevi iz kavčuka privajajo čist

*) Zato naj bo kozarec brušen.

***) Ta poskus naredi tudi, ako bereš v berilu o zraku in njegovih delih.

morejo utopljene stvari iz dnó morja na vrh spraviti in tudi pod vodó zidati. Ponavljaj to ti in ti! —

Učitelj zdaj ponavlja vse o potapljskem zvonu skupaj in pusti tudi učence ponavljati. (Dalje prih.)

Slovnica v „Začetnici“ in „Drugem berilu“.

(Dalje.)

Skladje ali besedoslovje obsega 12 paragrafov. Kar se tiče tvarine v prvih dveh paragrafih t. j. I. glasovne menjave in II. izpeljave, hoče se mi zazdevati, da stoji več tú zaradi sistematičnega sporeda, nego da bi se na teh malobrojnih zgledih dalo kako pravilo ali v obče kako ravnilo priučiti, po katerih se ločijo ali uspoznavajo korenike od rastlik, po katerih bi se mogel uspoznati ter umevno ločiti koren od debla in obrazila ali pritikline. Dasi se na tem kaže, kako se besede v obče sestavljajo in izpeljujejo, vendar tukaj ne koristi mnogo, ker vednost in zmožnost učencev na tej stopnji je še preskromna, da bi mogli razumeti n. pr. menjavo in izpeljavo iz „tru“ — tr a v a ali, da se iz „mrz“ izpeljuje m r a z itd. Mogoče, da se bodo učenci, kateri bodo pozneje prestopili v srednje šole, spominjali na ta dva paragrafa in razumeli njih jezikoslovni pomen, pa še tú bo v nižih razredih dober uspeh odvisen od kakega pogojnega — „če“.

Kakor je dvomljiv hasek, katerega bi utegnula učna tvarina v teh dveh paragrafih učencem na tej stopnji pustiti, toliko zanesljivejše in vspešneje bodo širile vednostno krožje — vaje v izpeljavi samostalnikov iz raznih besednih plemen s pritikanjem raznih obrazil; te vaje priuče urnost in gibčnost jezikovo po vporabi in posluhu. Ker je za vsako posamezno pritiklino navedenih le malo besed, iz katerih se s pomočjo obrazil speljujejo samostalniki, se morejo po teh zanesljivih zgledih take vaje po temeljiti razpravi potrebi primerno razširiti.

Gledé izgledov, vaj, nalog, mi je tudi tukaj, kakor že na enih krajih pred, omeniti, da se mi ne zdé posebno pripravní; eni niso praktični.